

Фінанси, облік, аудит та оподаткування

Finance, accounting, audit and taxation

<https://doi.org/10.26565/2786-4995-2026-2-03>

УДК 336.64:631.162

Засць Олександр

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

03127 м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10

e-mail: Ool.zaiets@gmail.com

АТ «Таскомбанк», Заступник Голови Правління

01032, м. Київ, вул. С. Петлюри 30

e-mail: Ool.zaiets@gmail.com

ORCID ID: 0009-0004-7167-208X

Механізми забезпечення фінансової стійкості аграрних підприємств: структурна адаптація фінансового забезпечення в умовах системних криз та воєнних шоків

Анотація. У статті досліджено трансформацію системи фінансового забезпечення аграрних підприємств в умовах економічних криз та воєнних шоків.

Вступна частина. Дестабілізація фінансового середовища під впливом воєнних шоків та макроекономічних криз зумовила критичну фінансову вразливість аграрних підприємств України. Попри високу стійкість виробничих процесів, галузь стикається з ефектом цінового диспаритету та масштабною деградацією власного капіталу, що фактично унеможливорює класичне самофінансування. Це вимагає необхідності пошуку відповідних механізмів фінансового забезпечення, здатних гарантувати життєздатність сектору в умовах обмеженого доступу до ринкового капіталу.

Постановка проблеми. Декапіталізація агросектору та асиметрія ринкового обміну в умовах воєнних шоків зумовили інституційну неспроможність традиційних каналів фінансування. Перманентна дефіцитність ліквідності унеможливорює самофінансування галузі, підриваючи постійність виробничих циклів. Вказане зумовлює обґрунтування альтернативних моделей фінансового забезпечення для підтримання операційної життєздатності виробників в умовах деструктивного впливу зовнішнього середовища.

Нерозв'язані аспекти. Недостатньо вивченою залишається ефективність інтеграції альтернативних джерел фінансового забезпечення з державними антикризовими інструментами в умовах воєнного стану. Потребує додаткового розгляду механізм деблокування внутрішньої ліквідності для запобігання декапіталізації аграрного сектору та нівелювання деструктивного впливу криз без надмірного боргового навантаження.

Метою статті є обґрунтування механізмів структурної адаптації фінансового забезпечення аграрних підприємств для зміцнення їхньої фінансової стійкості в умовах системних криз та воєнних шоків.

Основний матеріал. Досліджено детермінанти фінансової вразливості агросектору та деструктивний вплив цінового диспаритету на фінансову стійкість виробників. Проаналізовано трансформацію грошових потоків, що засвідчило зміну стратегії капіталізації на модель операційного виживання. Оцінено роль державних та альтернативних інструментів фінансового забезпечення для зменшення впливу російської збройної агресії. Результатом стала розроблена матриця адаптивного управління ризиками, спрямована на деблокування ліквідності та підтримання фінансової стійкості підприємств через синергію ринкових та бюджетних механізмів.

Висновки. Доведено, що системні кризи та наслідки воєнного стану спричиняють деградацію капіталу агровиробників. Встановлено, що забезпечення фінансової стійкості вимагає переходу від стратегій капіталізації до моделей операційного виживання. Обґрунтовано, що структурна перебудова фінансового забезпечення через синергію державних та альтернативних інструментів нівелює вплив зовнішніх шоків. Запропонована матриця адаптивного управління ризиками забезпечує підтримання життєздатності сектору в умовах макроекономічної нестабільності.

Ключові слова: адаптивні моделі, аграрні підприємства, банківське кредитування, воєнні шоки, декапіталізація, ліквідність, системна криза, фінансова стійкість, фінансове забезпечення, фінансування, ціновий диспаритет.

Табл.: 2; бібл.: 30.

Для цитування: Заєць Олександр. Механізми забезпечення фінансової стійкості аграрних підприємств: структурна адаптація фінансового забезпечення в умовах системних криз та воєнних шоків. Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку. №2(21)2026. С. 39-52.
<https://doi.org/10.26565/2786-4995-2026-2-03>

Вступ (Introduction). Нинішній етап розвитку аграрного сектору України характеризується безпрецедентним тиском кумулятивних шоків, зумовлених енергетичною нестабільністю та воєнною агресією. Вказані деструктивні чинники спровокували глибоку деформацію фінансового середовища, що виявляється у критичному дефіциті ліквідності та прогресуючій декапіталізації агровиробників. Специфіка галузі, зокрема тривалий операційний цикл та біологічна інертність, робить підприємства вкрай вразливими до цінового диспаритету та інфляційного знецінення активів. Класичні ринкові механізми фінансування в умовах високих ризиків демонструють інституційну неспроможність, що призводить до втрати виробниками фінансового суверенітету. За таких обставин виникає об'єктивна потреба у розробці адаптивних моделей фінансового забезпечення, здатних підтримувати операційну життєздатність сектору через синергію державних антикризових інструментів та альтернативних джерел капіталу. У зв'язку з цим, пошук дієвих механізмів зміцнення фінансової стійкості є вирішальним фактором для усунення воєнних загроз та стабілізації агропромислового комплексу України.

Літературний огляд (Literature review). Теоретичне підґрунтя дослідження фінансової стійкості аграрного сектору формується на засадах аналізу динаміки капітальних потоків та адаптаційних можливостей аграріїв до макроекономічних викликів. Фундаментальні тренди та структурні зрушення у фінансуванні агросектору ґрунтовно досліджено у працях А. Буряка та інших [1]. Питання ресурсного та фінансового забезпечення виробничої діяльності в умовах економічної нестабільності деталізовано В. Галанцем та А. Колодієм [2]. Специфіку функціонування галузі в умовах воєнного стану та динаміку її відновлення впродовж 2020–2025 рр. висвітлено у роботах Д. Тітова, В. Олексієнка та Є. Мельникова [3, 4].

Дослідження зарубіжних вчених, зокрема А. Мадрид-Гіхарро та інших [5] свідчить, що фінансові обмеження в умовах кризи суттєво знижують інноваційну активність МСП. Наукова стаття Л. Хертаті [6] підтверджує негативний вплив економічних потрясінь на фінансову стійкість та ліквідність аграрних підприємств. Наукові доробки Дж. Ісабір'є, Б. Гербейн, Х. Х. Нгуєн та інших [7-9] доводять, що кризи змушують дрібні сільськогосподарські підприємства переходити до жорсткого антикризового управління, від інвестиційного розвитку до забезпечення поточної ліквідності як гаранта операційної виживаності. З огляду зазначеного, вважаємо, що ці роботи підтверджують універсальність фінансової вразливості, втім специфіка аграрного сектору потребує адаптації таких моделей до безперервних біологічних циклів сільськогосподарського виробництва.

Наукові публікації Р. Дорн та інших [10], а також Б. Хербейн [11] обґрунтовують перехід до кризово-орієнтованих моделей управління, де стабільне фінансове забезпечення у першу чергу залежить від адаптивності агробізнесу. Дослідження М. Коулінг [12] підтверджує цю тезу, демонструючи трансформацію структури фінансового забезпечення в бік інструментів підтримання ліквідності за умов дефіциту зовнішнього капіталу. Теоретичні напрацювання О. П. Грох та інших [13], а також Л. Хуан та А. П. Найт [14] засвідчують, що в умовах затяжних криз стабільність фінансового забезпечення суттєво залежить від трансформації взаємовідносин з інвесторами та адаптації до нестачі капіталу. У цьому зв'язку Х. Доші та інші [15] наголошують на необхідності перегляду структури фінансового

забезпечення через посилення ризик-менеджменту, що зумовлює пріоритетність збереження ліквідності над капітальними інвестиціями.

Наукові праці С. Фрейзер та інших [16], а також Н. Лі [17] підтверджують, що в умовах браку капіталу фінансування інноваційного розвитку поступається забезпеченню поточної життєздатності підприємства через обмеження доступу до зовнішніх ресурсів. Водночас аналітичні дослідження Н. Сінгхал [18] та М. Венцель та інших [19] свідчать, що стратегічна реакція на кризу вимагає пристосування моделей фінансування, де пріоритет зміщується від зростання до збереження ліквідності.

Наукові доробки Ф. Діарі та інших [20], а також Дель Гаудіо та інших [21] доводять, що в умовах нестачі банківського капіталу товарний кредит стає альтернативним інструментом підтримки життєздатності аграрного бізнесу. На нашу думку, результати Дж. Су та Й. Сан [22] та Дж. Ван та інших [23] підтверджують, що для аграрних підприємств у кризові періоди саме неформальні та товарні запозичення трансформуються у базовий механізм фінансового забезпечення, що дозволяє втримати фінансову стійкість за рахунок мінімізації касових розривів. Разом з тим, питання ефективності таких замінників у поєднанні з державними гарантіями в умовах воєнних шоків залишається дискусійним, що зумовлює необхідність подальшого поглибленого наукового пошуку адаптивних моделей фінансової стійкості агровиробників.

Мета, завдання та методи дослідження (Purpose, objectives and research methods).

Метою статті є обґрунтування механізмів структурної адаптації фінансового забезпечення аграрних підприємств для зміцнення їхньої фінансової стійкості в умовах системних криз та воєнних шоків.

Методологічну базу статті становить комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. За допомогою системного аналізу та синтезу розкрито природу фінансової вразливості агросектору та чинники «ліквідного шоку». Методи абстрактно-логічного та теоретичного узагальнення дозволили дослідити явища «фінансового канібалізму» та «сурогатної ліквідності», а табличний та графічний методи використані для наочного представлення трансформації фінансових ресурсів та систематизації механізмів мінімізації ризиків. Застосування моделювання забезпечило розробку матриці адаптивного управління фінансовими ризиками як інструменту зміцнення фінансової стійкості аграрних підприємств.

Результати (Research results). Функціонування аграрного сектору в умовах економічної нестабільності відзначається двояким характером: поєднання високої стійкості виробництва з критичною фінансовою вразливістю. З одного боку, сільське господарство демонструє вищу кризостійкість порівняно з промисловістю, будівництвом, сферою послуг, що зумовлено нееластичністю попиту на продовольство. Навіть у періоди глибоких рецесій рівень споживання базових продуктів харчування залишається більш-менш стабільним, що забезпечує галузі роль ключового стабілізатора української економіки [5]. Разом з тим, незважаючи на стійкість фізичних обсягів виробництва, сільське господарство є вкрай фінансово вразливою галуззю. Ця вразливість зумовлена ціли рядом специфічних чинників.

По-перше, йдеться про високу капіталомісткість та тривалий операційний цикл. Часовий лаг між здійсненням витрат (посівна) та отриманням доходу (реалізація врожаю) робить аграріїв вкрай залежними від зовнішнього фінансування [23]. В умовах економічної кризи, коли вартість кредитних ресурсів значно зростає, а доступ до них суттєво обмежується, агропідприємства опиняються у стані «ліквідного шоку».

По-друге, варто відмітити – нерівномірне зростання цін, коли витрати на паливе та добрива зростають значно швидше, ніж прибутки від продажу врожаю. Для аграрного сектору характерним є ціновий диспаритет, тобто вартість засобів виробництва (паливного, добрив, техніки) з високою імпоротною складовою зростає набагато швидше, ніж ринкові ціни на сільськогосподарську продукцію. Вказане спричинює вимивання обігових коштів та зниження рентабельності навіть при високих врожаєх.

По-третє, природно-кліматична залежність як мультиплікатор ризиків. Економічна криза часто накладається на несприятливі погодні умови. На противагу ІТ-сектору, аграрій не може «законсервувати» біологічні активи без незворотних втрат, що вимагає постійного фінансування незалежно від стану фінансового ринку [6].

Четверте, наголосимо на низькій ліквідності специфічних активів. Значна частина капіталу агропідприємств накопичена у біологічних активах та техніці, які в період кризи складно терміново конвертувати у готівку без суттєвих дисконтів. Це обмежує можливості оперативного маневрування ресурсами.

Наприкінці слід відмітити аспект експортної орієнтованості та валютні ризики. Для великих агрохолдингів криза, як правило, супроводжується логістичними розривами та волатильністю валютних курсів. Хоча валютна виручка є природним захистом проти інфляції, вона стає вразливою до блокування експортних шляхів або змін у митній політиці [9].

У розрізі зазначеного, можемо акцентувати, що специфіка галузі полягає у суперечності між життєвою необхідністю її продукції (що гарантує виживання бізнесу) та значною чутливістю фінансового механізму до зовнішніх шоків. Вказане обумовлює необхідність формування особливих адаптивних моделей фінансування, які б враховували інертність аграрного виробництва та високу швидкість зміни макроекономічних індикаторів.

Зауважимо, що діяльність аграрного сектору в періоди макроекономічних шоків дозволяє виокремити низку закономірностей, що підтверджують його специфічний статус в економічній системі. Одним із істотних проявів фінансової вразливості аграрного сектору в кризові періоди є диспропорція цінних індексів, що визначається як ефект «цінових ножиць». Дана деформація ринкових відносин характеризується випереджаючим зростанням вартості виробничих, ціни на які через значну імпорتنу складову в умовах девальвації валюти зростають у середньому в 1,4 рази швидше, ніж закупівельні ціни на готову сільськогосподарську продукцію. Такий ціновий розрив створює ситуацію прихованого «вимивання» ліквідності агропідприємств, внаслідок чого навіть за умов високої врожайності та стабільних фізичних обсягів виробництва аграрії стикаються зі значним дефіцитом обігових коштів та зниженням фінансової незалежності.

Важливою ознакою економічної значущості аграрного сектору в періоди нестабільності є його функція як стратегічного валютного донора, що забезпечує фінансову стійкість держави. У структурі експорту країн із розвиненим АПК під час економічних криз частка продукції АПК суттєво зростає, нерідко перевищуючи 40% загального обсягу валютної виручки. Така динаміка перетворює галузь на ключового постачальника іноземної валюти, що виступає ключовим чинником для збалансування платіжного балансу, підтримки стабільності курсу гривні та гарантування спроможності держави обслуговувати зовнішні фінансові зобов'язання.

Важливим чинником фінансової вразливості аграрних підприємств є специфічний коефіцієнт потреби в оборотному капіталі, зумовлений тривалістю виробничого циклу. Оскільки період від посіву до реалізації продукції зазвичай триває від 9 до 11 місяців, аграрний сектор потребує вищих обсягів фінансування – у середньому в 1,8 рази більше позикових коштів на одиницю виручки порівняно з підприємствами сфери торгівлі чи послуг. Така технологічна особливість формує надмірну залежність галузі від зовнішніх фінансових джерел та робить сільгоспвиробників вкрай чутливими до коливань відсоткових ставок або жорсткості вимог до застави в умовах економічної нестабільності.

Успіх роботи фінансового механізму аграріїв залежить від характеру екзогенних шоків, які деформують структуру та динаміку їхніх грошових потоків. У цьому зв'язку вважаємо доцільним виокремити ключові типи криз, кожна з яких має специфічний напрям впливу на ліквідність та платоспроможність аграрної галузі.

Економічні кризи визначаються нестабільністю курсу валют, зростанням вартості кредитних ресурсів та обмеженням доступу до капіталу. Їхній вплив на грошові потоки виявляється у зростанні відтоків коштів на обслуговування боргових зобов'язань та зниженні інвестиційної спроможності. Девальваційні процеси спричиняють швидке подорожчання імпортованих ресурсів (насіння, ЗЗР), що веде до від'ємного сальдо операційної діяльності ще на етапі формування виробничих запасів.

Специфіка аграрного виробництва як енергоємної галузі зумовлює вкрай високу чутливість грошових потоків до волатильності світових та внутрішніх цін на пально-мастильні матеріали та електроенергію. В умовах енергетичних криз різке зростання відповідних витрат деформує планові показники кеш-флоу, провокуючи виникнення касових розривів. Це змушує аграрні підприємства вдаватися до екстреного перерозподілу капіталу, вилучаючи фінансові ресурси з довгострокових програм оновлення основних засобів для покриття поточних критичних потреб операційної діяльності. Така вимушена зміна фінансових пріоритетів підриває поточну ліквідність, а також знижує технологічну конкурентоспроможність агровиробників на міжнародному ринку.

Винятковим фактором фінансової дестабілізації агросектору виступають пандемічні кризи, основним каналом впливу яких на грошові потоки є розрив глобальних логістичних ланцюгів та значна зміна моделі споживчого попиту. Для аграрних підприємств такі обмеження спричиняють істотну затримку вхідних грошових потоків від реалізації продукції, що зумовлено блокуванням ключових експортних коридорів та вимушеним закриттям каналів збуту. Вказане створює непередбачуване навантаження на видатки бюджету агропідприємства, зумовлюючи нестачу операційного капіталу та вимагаючи перегляду стратегій управління ліквідністю [19].

Вплив воєнної кризи на грошові потоки, на наше переконання, має жахливий характер і охоплює масштабний спектр наслідків, а саме: від фізичної втрати оборотних та необоротних активів до повної деградації вхідних грошових потоків через знищення складської та переробної інфраструктури. Специфікою воєнної кризи є зростання ризиків неповернення дебіторської заборгованості, що зумовлює масштабні неплатежі у всьому виробничому ланцюгу. Як наслідок, де-факто виникає параліч операційного циклу, вимивання ліквідності та втрата агропідприємством здатності до самовідновлення без термінової зовнішньої фінансової підтримки.

Вважаємо, що вплив цих кризових явищ разом формує стан хронічного дефіциту чистого грошового потоку, при якому агропідприємства змушені переходити до стратегії «фінансового виживання». Це вимагає впровадження системі антикризового управління, орієнтованої на жорсткий контроль ліквідності та пошук альтернативних, можливо неринкових, джерел поповнення капіталу.

Трансформація грошових потоків аграрних суб'єктів господарювання під впливом екзогенних шоків має чітко виражену галузеву специфіку, що підтверджується досвідом останніх років. Так, у період пандемії COVID-19 агропідприємства зіткнулися з «заморожуванням» вхідних грошових потоків через збої в роботі портової інфраструктури [24]. Найбільш руйнівний вплив на грошові потоки спричинила російська збройна агресія. Суттєвим чинником фінансової дестабілізації галузі стали жорсткі монетарні обмеження, що виникли внаслідок економічної нестабільності. В умовах стрімкого зростання облікової ставки (у 2022 р. – 25%) класичне ринкове кредитування стало економічно недоступним для переважної більшості аграріїв. У цій ситуації ключовим стабілізатором грошових потоків виступила державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка в умовах воєнного стану трансформувалася з інструменту розвитку у винятково важливий механізм підтримки посівних кампаній. Це дозволило агропідприємствам покрити брак власної ліквідності та де-факто запобігло масштабному дефолту галузі, забезпечивши постійність виробничого циклу в умовах глибокої фінансової кризи.

Розгляд системних викликів та негативного впливу криз на аграрну галузь доводить неможливість підтримання стабільної діяльності виключно за рахунок внутрішніх ресурсів. Масштабне псування власного капіталу підприємств під впливом інфляції та зростання собівартості зумовлює необхідність дослідження зміни джерел фінансування, що в умовах кризи стають ключовим фактором збереження виробничого потенціалу та ліквідності аграрного сектору.

Ключовим підґрунтям фінансової стійкості сільських товаровиробників є їхня спромога до самофінансування, де велику роль відіграють власні кошти, накопичені у формі нерозподіленого прибутку та амортизаційних відрахувань. Проте в умовах економічних криз, на наш погляд, результативність цього внутрішнього джерела нівелюється процесом швидкого вимивання оборотного капіталу, що детерміновано поєднанням високої інфляції та непропорційного зростання собівартості виробництва.

Проблема псування власного капіталу в аграрному секторі має декілька специфічних вимірів. Так, процес знецінення активів в умовах високої інфляції в аграрному секторі посилюється специфікою тривалого операційного циклу. Через значний часовий лаг між витратами та отриманням доходу підприємства утримують значні обсяги ліквідності для фінансування подальших етапів виробництва [12]. Купівельна спроможність зарезервованого прибутку швидко падає, через що виручка від реалізації врожаю попереднього року стає недостатньою для покриття витрат на нову посівну кампанію. Це зумовлює вимивання реального капіталу навіть при збереженні незмінних обсягів виробництва, змушуючи аграріїв шукати зовнішні джерела для підтримки операційної діяльності. Додатковим чинником дестабілізації, як вже було зазначено, є диспропорційне зростання собівартості, зумовлене високою залежністю аграрного виробництва від імпорту насіння, ЗЗР та пально-мастильних матеріалів. Вважаємо, що де-факто зупиняється процес капіталізації та унеможливорюється оновлення основних засобів, переводячи фінансову стратегію підприємства у рамки підтримки поточної життєздатності. Процес деградації власних ресурсів посилюється податковим тиском на номінальні прибутки. В періоди високої інфляції номінальний дохід підприємства зростає при падінні реальної рентабельності, що штучно збільшує податкові зобов'язання. Сплата податків готівкою збільшує нестачу обігового капіталу, вимиваючи внутрішні резерви, що залишилися. Як наслідок, аграрії змушені залучати дороге зовнішнє фінансування, що підвищує їхню кредитну залежність та в цілому фінансову вразливість [25].

В умовах псування власних ресурсів позичковий капітал перетворюється на винятковий інструмент підтримання операційної спроможності аграрної сфери. Проте структура банківського кредитування в періоди економічних шоків зазнає докорінних змін, що виявляється у поєднанні цінових бар'єрів та регуляторних обмежень [26]. Головним бар'єром доступності ринкових кредитів є стрімке зростання вартості запозичень, що корелює з обліковою ставкою НБУ. В умовах високої інфляції номінальні відсоткові ставки перевищують середню рентабельність агровиробництва, створюючи ефект «від'ємного левериджу». Ситуація, коли витрати на обслуговування боргу поглинають увесь операційний прибуток, робить залучення капіталу фінансово не вигідним для більшості аграрних підприємств, посилюючи їхню фінансову ізоляцію [27]. Доступність позики також обмежується жорсткістю вимог до застави через переоцінку банками ризиків аграрних активів. У кризовий період банки застосовують підвищені дисконти до техніки та майбутнього врожаю через імовірність фізичного знищення або низької ліквідності [28].

Крім того, у зонах, наближених до бойових дій, кредитування взагалі зупиняється через неможливість страхування майна та верифікації застави, що позбавляє підприємства цих регіонів будь-яких джерел зовнішнього фінансування. Ще одним негативним чинником виступає структурна трансформація кредитних продуктів, що виявляється у відмові банків від довгострокового інвестиційного кредитування на користь короткострокових ліній

фінансування обігових коштів. Для мінімізації ризиків, банки обмежують терміни позик рамками одного виробничого циклу [29].

В умовах кризи відбувається заміщення ринкових ризиків державними гарантіями, що стає ключовою умовою збереження кредитоспроможності агросектору. Високі військові ризики роблять аграріїв «некредитоспроможними», тому доступ до капіталу забезпечується переважно через втручання держави. Механізми портфельних гарантій та субсидування ставок (програма «5-7-9%») стають основними каналами ліквідності. Це дозволяє нівелювати жорсткість банківських вимог за рахунок перекладання частини кредитного ризику на державний бюджет, заміщуючи ринкові механізми антикризовими інструментами підтримки.

Результативним заходом на енергетичні шоки стає товарне кредитування [20]. Даний механізм, на нашу думку, дозволяє нівелювати касові розриви без залучення дефіцитної готівки через відтермінування розрахунків до збирання врожаю. Попри вищу вартість порівняно з банківськими продуктами, товарний кредит стає де-факто доступним способом фінансування технологічного циклу для господарств із слабкою ліквідністю, забезпечуючи постійність процесу виробництва в умовах обмеженого грошового ринку [21, 22].

Особливого значення набувають аграрні розписки, що трансформуються у надійний позабанківський механізм застави майбутнього врожаю. Аграрна розписка забезпечує кредиторю юридичні гарантії та спрощену процедуру стягнення, що робить її ефективною альтернативою в ситуаціях, де класичне банківське кредитування виявляється вкрай ризикованим.

Форвардні контракти також дозволяють авансувати виробників під майбутню поставку продукції. Форвард не лише забезпечує агропідприємству необхідний вхідний грошовий потік на стадії виробництва, а й гарантує реалізацію врожаю, перекладаючи частину ризиків зберігання та цінової волатильності на покупця (трейдера або переробника), що вкрай важливо для збереження фінансової стійкості у періоди ринкової невизначеності.

У періоди глибокої рецесії та воєнної деструкції міжнародна грантова допомога трансформується у стратегічний антикризовий фінансовий захід, виступаючи критичним джерелом безповоротного капіталу [15].

До зазначеного варто додати, що механізм оподаткування в умовах економічної нестабільності трансформується з інструменту фіскального регулювання у чинник деструктивного вимивання ліквідності. Виняткової уваги набуває функціонування системи ПДВ, що за умов кризи веде до примусового вилучення обігового капіталу через затримки бюджетного відшкодування експортерам та складні процедури блокування податкових накладних. Для аграріїв це означає «заморожування» до 20% грошового потоку у дебіторській заборгованості держави, що разом з необхідністю сплати податкові зобов'язання при товарному кредитуванні (ще до моменту реалізації врожаю) створює критичні касові розриви. В умовах воєнного стану ситуація погіршується ризиками нарахування податків на фізично знищені активи, що перетворює ПДВ на додатковий тягар для виробників, позбавляючи їх внутрішніх ресурсів для самофінансування та змушуючи звертатися до вкрай дорогої позики.

Всебічна деформація фінансового середовища під впливом економічної кризи зумовлює зміну функціональної ролі фундаментальних джерел капіталу. Узагальнення цих процесів (табл. 1) дозволяє ідентифікувати елементи авторського підходу у трансформації класичних інструментів фінансування – від ринкової закономірності розвитку до адаптивної моделі виживання, що виявляється у вимушеному псуванні інвестиційного потенціалу (амортизаційного фонду) на користь операційної виживаності підприємства.

Представлені дані табл. 1, допомагають ідентифікувати докорінну зміну природи фінансових ресурсів АПК під впливом системних шоків.

У світлі зазначеного, наш підхід полягає у доведенні переходу від ринкової логіки капіталізації до адаптивної моделі «субсидованої ліквідності», де власні кошти втрачають

відтворювальну функцію через явище «фінансового канібалізму» активів, а стійкість системи забезпечується за рахунок механізмів дематеріалізації застави та державні антикризові демпфери.

Таблиця 1. Теоретико-прикладна трансформація фінансових ресурсів АПК в умовах системних шоків
Table 1. Theoretical and applied transformation of the agricultural sector's financial resources under systemic shocks

Джерело / чинник фінансування	Роль (у стабільних умовах)	Авторське трактування трансформації у кризу	Наслідки для фінансової стійкості
Власні кошти (прибуток, амортизація)	Джерело розширеного відтворення та капіталізації	Явище «фінансового канібалізму»: вимушене поглинання амортизаційного ресурсу операційним оборотом для виживання	Технологічна деградація; втрата підприємством змоги до самовідновлення
Банківське кредитування	Драйвер інвестиційного розвитку та модернізації	Ефект «від'ємного левериджу»: трансформація кредиту в чинник вимивання прибутку з огляду на перевищення вартості боргу над рентабельністю	Істотна залежність від державних програм субсидування (наприклад, «5-7-9%»)
Товарний кредит (дистриб'ютори)	Допоміжний сервісний інструмент розрахунків	Феномен «сурогатної ліквідності»: заміщення дефіцитного грошового капіталу ресурсом із високою прихованою вартістю	Зростання собівартості продукції; ризик втрати ринкової гнучкості
Аграрні розписки	Форма забезпечення виконання зобов'язань	Механізм «застави»: перехід від застави фізичних активів до фінансування під право на майбутній врожай	Збереження доступу до капіталу в зонах високого воєнного та територіального ризику
Система ПДВ	Нейтральний податок на споживання	Функція «податкового якоря»: перетворення податку на інструмент примусового вилучення ліквідності через затримки відшкодування	Постійні касові розриви; зростання потреби у додатковому кредитуванні
Грантова допомога (FAO, USAID)	Додаткова мотивація для локальних проєктів	Статус «антикризового фінансового демпфера»: безповоротне джерело відновлення інфраструктури в умовах дефолту ринку	Компенсація інфраструктурної деструкції; підтримка життєздатності агро виробників

Джерело: розроблено автором
Source: developed by the author

Системна деструкція фінансового середовища зумовлює докорінну зміну пріоритетів державної політики в аграрному секторі. У період кризи відзначається вимушений перехід від стратегічної мотивації інноваційного розвитку до реалізації «програм виживання» [30]. Дана трансформація передбачає зміщення акцентів із підтримки капітальних інвестицій на екстрене забезпечення операційної ліквідності та збереження виробничого потенціалу через механізми пільгового кредитування та державних гарантій.

З огляду на сказане, програма «Доступні кредити 5-7-9%» в умовах воєнної та інфляційної нестабільності трансформувалася з інструменту інвестиційного розвитку у стратегічний антикризовий демпфер. Державне субсидування ставки відсотка дозволило аграріям нівелювати ефект «від'ємного левериджу», за якого ринкова вартість запозичень перевищує рентабельність виробництва. Річ у тім, що у пікові періоди кризи понад 80% залучених ресурсів спрямовувалися на покриття критичних операційних витрат (пальне, 3ЗР, насіння), що де-факто запобігло масштабним дефолтам у галузі та забезпечило постійність технологічного циклу.

Додатковим елементом «програм виживання» є бюджетна підтримка та грантова допомога, що забезпечує надходження безповоротного капіталу для малих і середніх аграрних господарств. Грантове фінансування на розвиток переробки, садівництва чи

закупівлю засобів тимчасового зберігання врожаю виконує функцію інфраструктурного демпфера. Вказане, на наше переконання, дає змогу підприємствам пристосуватися до логістичних розривів та нестачі складських потужностей без залучення дорогої позики, мінімізуючи фінансовий тиск на операційний бюджет у періоди ринкової нестабільності.

Зміна державної політики у контекст «програм виживання» вказує на визнання аграрного сектору стратегічною основою економічної безпеки. В умовах економічної кризи держава заміщує деструктивні ринкові механізми, формуючи систему субсидованої стійкості. Вважаємо, що така модель допомагає галузі зберігати дієвість навіть у ситуаціях, де класичне фінансове управління є безсилим через надмірні ризики та відсутність ринкової ліквідності.

Резюмуючи викладене, авторський підхід до класифікації та механізмів нівелювання загроз системних криз та воєнних шоків ґрунтується на ідентифікації критичних складових розриву фінансового циклу. Зокрема, по-перше, йдеться про ризик капітальної деструкції (ефект «фінансового канібалізму»). Даний ризик виникає через вимушене порушення цільового призначення амортизаційного фонду. В умовах нестачі обігових коштів аграрні підприємства направляють інвестиційні ресурси на покриття операційних розривів. З наукової точки зору можна вести мову про приховане псування необоротних активів, що веде до втрати змоги до простого відтворення та консервації технологічної відсталості аграрної галузі.

Наша пропозиція у цьому зв'язку полягає у запровадженні цільових «інвестиційних сертифікатів» на придбання техніки, які можуть бути видані під заставу майбутнього врожаю, та впровадження податкових канікул на ту частину прибутку, що реінвестується у засоби виробництва (так звана модель прискореної антикризової амортизації).

По-друге, логістично-ліквідний ризик (системний прояв «іміобілізованого капіталу»). Специфічна для АПК небезпека, спричинена блокуванням експортних коридорів, що веде до фізичного накопичення запасів при критичному дефіциті готівки. У контексті наукового підходу ідеться про те, що капітал іміобілізується у готовій продукції, фінансовий цикл подовжується понад 450 днів, що робить підприємство технічно неплатоспроможним при високих балансових показниках. У цьому зв'язку пропонується створення регіональних гарантійних фондів ліквідності, які надають безвідсоткові позики під заставу складських розписок (через електронні аграрні розписки), що дозволяє «розморозити» капітал без негайної реалізації врожаю за заниженими цінами.

По-третє, варто враховувати ризик «від'ємного фінансового левериджу» та кредитної ізоляції, який виникає через диспропорцію між високою вартістю запозичень (облікова ставка + воєнна премія) та справжньою рентабельністю аграрного виробництва. Економічна сутність полягає в тому, що залучення кредиту не збільшує рентабельність власного капіталу, а прискорює його вимивання з огляду на надмірні відсоткові витрати. Наш підхід з цього приводу: перехід до моделі «страхового кредитування», де держава страхує воєнні ризики банківським установам, що дозволяє знизити ринкову маржу та забезпечити доступ до капіталу підприємствам у прифронтових зонах.

Четверте, питання податково-адміністративного ризику («податковий якір»), зокрема ідеться про ризик вилучення ліквідності через недосконалість адміністрування ПДВ та затримки відшкодування. При цьому дебіторська заборгованість держави перед підприємством перетворюється на безвідсотковий кредит, який аграрії надають бюджету, втрачаючи власні обігові кошти. У світлі окресленого, автором пропонується запровадження механізму «податкового взаємозаліку», за якого сума невідшкодованого ПДВ автоматично зараховується як сплата поточних податкових зобов'язань або відсотків за держкредитами («5-7-9%»), що дозволяє залишити «живі» гроші в обороті.

Узагальнюючи відмічене, нами пропонується матриця адаптивного управління фінансовими ризиками АПК (табл. 2), що базується на синергії ринкових та державних інструментів.

Представлена в табл. 2 матриця, відображає перехід від пасивного очікування державної допомоги до активного впровадження адаптивних фінансових демпферів. Наукова новизна представлених автором рішень полягає в обґрунтуванні механізмів деблокування внутрішньої ліквідності (через податковий взаємозалік та антикризову амортизацію), що дозволяє нівелювати деструктивний вплив шоків без надмірного боргового навантаження. Це створює підґрунтя для формування автономної антикризової екосистеми, здатної підтримувати життєздатність агропідприємств навіть за умов тимчасової стагнації класичного ринку капіталу.

Таблиця 2. Матриця мінімізації фінансових ризиків АПК в умовах кризових шоків
Table 2. Matrix of AIC financial risk minimization under crisis shocks

Вид ризику в умовах кризи	Чинник негативного впливу	Авторська пропозиція в контексті механізму мінімізації	Прогноз стратегічного фінансового ефекту
Капітальна деструкція	Інвестиційний потенціал та необоротні активи	Запровадження моделі прискореної антикризової амортизації та інвестиційних податкових канікул	Посилення реноваційної функції капіталу; подолання явища «фінансового канібалізму»
Логістично-ліквідний шок	Операційний цикл та вхідний грошовий потік	Активізація цифрових аграрних розписок та створення регіональних гарантійних фондів ліквідності	Деблокування «замороженого» у запасах капіталу; скорочення тривалості фінансового циклу
Борговий тиск (дефіцит капіталу)	Чистий прибуток та рентабельність власного капіталу	Впровадження державного страхування воєнних ризиків для банківських кредитних портфелів АПК	Нівелювання ефекту «від'ємного левериджу»; відновлення доступу до лімітів у зонах ризику
Адміністративно-фіскальний	Операційна ліквідність та обіговий капітал	Запровадження механізму «податкового взаємозаліку» невідшкодованого ПДВ у рахунок інших зобов'язань	Усунення ефекту «податкового якоря»; стабілізація чистого грошового потоку підприємства
Енергетично-ресурсний	Собівартість продукції та маржинальність	Грантове фінансування проєктів автономної енергонезалежності (біогаз, переробка відходів)	Зниження чутливості грошових потоків до волатильності цін на енергоносії та добрива
Ціновий диспаритет	Фінансова автономність та платоспроможність	Розширення механізмів форвардної підтримки через державні закупівлі за фіксованими цінами	Хеджування цінових ризиків; гарантування мінімально необхідного вхідного грошового потоку

Джерело: розроблено автором
Source: developed by the author

Обговорення (Discussion). Дослідженням підтверджено, що системні кризи та воєнні шоки корінним чином змінюють структуру фінансового забезпечення агробізнесу, змушуючи підприємства пріоритезувати поточну ліквідність над інвестиційним розвитком. На противагу від стандартних антикризових моделей, специфіка аграрної сфери вимагає врахування неперервності біологічних циклів, що робить адаптивну модель операційного виживання єдиним механізмом збереження виробничого потенціалу. Виняткової уваги заслуговує виявлене явище «фінансового канібалізму», за якого внутрішнє фінансове забезпечення (амортизаційний ресурс) втрачає свою відтворювальну функцію, вимушено спрямовуючись на покриття касових розривів. Запропонована матриця адаптивного управління доводить, що за умов інституційної неспроможності класичного кредитування, фінансова стійкість галузі може бути забезпечена тільки через синергію державних гарантій та альтернативних інструментів. Впровадження авторських підходів допоможе сформулювати

гнучку систему фінансового забезпечення, спроможну підтримувати фінансову стійкість підприємств навіть у пікові періоди воєнних та енергетичних шоків.

Висновки (Conclusions). Дослідженням доведено, що системні кризи та воєнні шоки спричиняють глибоку декапіталізацію агровиробників через поглиблення цінового диспаритету та прояви «фінансового канібалізму». Вказане веде до ерозії власного капіталу та втрати підприємствами здатності до самовідновлення, що зумовлює катастрофічну вразливість системи їхнього фінансового забезпечення.

Встановлено, що підтримка фінансової стійкості в екстремальних умовах вимагає істотної зміни концепції управління: від ринкових стратегій капіталізації та інвестиційного розвитку до адаптивних моделей операційного виживання. Ключовим пріоритетом стає збереження неперервності біологічних циклів виробництва через деблокування внутрішньої ліквідності.

Доведено інституційну неспроможність класичних каналів фінансування у періоди російської збройної агресії. Обґрунтовано, що структурна перебудова фінансового забезпечення на основі синергії державних антикризових програм (зокрема «5-7-9%») та альтернативних інструментів (аграрних розписок, товарних кредитів, грантів) дозволяє успішно усунути деструктивний вплив зовнішніх шоків та компенсувати нестачу ринкового капіталу.

Розроблена матриця адаптивного управління фінансовими ризиками виступає дієвим інструментом для стабілізації чистого грошового потоку. Впровадження її в практику дає змогу зміцнити фінансову стійкість аграрної сфери через механізми податкового взаємозаліку, антикризову амортизацію та державне страхування воєнних ризиків, що забезпечує дієвість аграрних підприємств в умовах загальної економічної нестабільності.

Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні механізмів цифровізації фінансових інструментів та оптимізації моделей держпідтримки агросектору. Пріоритетним напрямом залишається удосконалення інструментів відновлення інвестиційного потенціалу та впровадження системи страхування воєнних ризиків для зміцнення фінансової стійкості та стабілізації фінансування аграрної галузі.

Практична цінність статті полягає в розробці механізмів адаптації, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості аграрних підприємств в умовах макроекономічної кризи. Розроблені пропозиції щодо покращення фінансового забезпечення та запропонований підхід до управління ризиками можуть бути використані для вдосконалення державних програм підтримки сільського господарства.

Список літератури

1. Буряк, А. В., Бойко, С. В., Дем'яненко, І. В. Фінансування аграрних підприємств: аналіз довгострокових трендів та структурних зрушень. *Економіка та управління АПК*. 2021. № 2. С. 110–118.
2. Галанець, В., & Колодій, А. (2025). Особливості ресурсного та фінансового забезпечення виробничої діяльності агровиробників. *Економіка та суспільство*, (72). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-117>
3. Тітов, Д. В., Олексієнко, В. В. (2024). Фінансове забезпечення аграрного сектору України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, Вип. 63. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-125>
4. Мельников, Є. Стан сільського господарства в Україні в умовах криз та відновлення (2020-2025 роках). *Сучасні економічні процеси в умовах глобальних викликів*, Jul. 2025, Kyiv, Ukraine. (hal-05197834) <https://hal.science/hal-05197834>
5. Madrid-Guijarro, A., García-Pérez-de-Lema, D., Van Auken, H. (2016). Financing constraints and SME innovation during economic crises. *Academia Revista Latinoamericana de Administracion*, 29(1), P. 84–106. <https://doi.org/10.1108/ARLA-04-2015-0067>
6. Hertati, L., Widiyanti, M., Desfitrina, D., Syafarudin, A., & Safkaur, O. (2020). The effects of economic crisis on business finance. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 10(3), P. 236–244. <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/9928>
7. Isabirye, J. (2021). Impact of economic crises on firms: A literature review. *Annals of Spiru Haret University. Economic Series*, 21(3), P. 225-250. <https://doi.org/10.26458/21311>
8. Herbane, B. (2013). Exploring crisis management in UK small- and medium-sized enterprises. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 21(2), P. 82–95. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12006>

9. Nguyen, H. H., Phuc Nguyen, T., & Huong Tram, T. X. (2022). Investment and financing behaviours in the financial crisis: The sustainable implications for SMEs. *Cogent Business & Management*, 9(1). <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2087462>
10. Doern, R., Williams, N., Vorley, T. (2019). Special issue on entrepreneurship and crises: business as usual? An introduction and review of the literature. *Entrepreneurship & Regional Development*, Taylor & Francis Journals, 31(5-6), P. 400-412. <https://doi.org/10.1080/08985626.2018.1541590>
11. Herbane, B. (2010). Small business research: Time for a crisis-based view. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 28(1), P. 43-64. <https://doi.org/10.1177/02662426093508>
12. Cowling, M., Liu, W. & Ledger, A. (2012). Small business financing in the UK before and during the current financial crisis. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 30(7), P. 778-800.
13. Groh, A. P. & Guenther, C. & Schweizer, D. & Vismara, S. (2025). Entrepreneurial finance in an extended period of crises. *Small Business Economics*, Springer, 65(2), P. 763-776. <https://doi.org/10.1007/s11187-025-01007-4>
14. Huang, L. & Knight, A. P. (2017). Resources and relationships in entrepreneurship: An exchange theory of the development and effects of the entrepreneur-investor relationship. *The Academy of Management Review*, 42(1), P. 80-102. <https://doi.org/10.5465/amr.2014.0397>
15. Doshi, H., Kumar, P., Yerramilli, V. (2018) Uncertainty, capital investment, and risk management. *Management Science*, 64(12), P. 5769-5786. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2017.2815>
16. Fraser, S., Bhaumik, S. K. & Wright, M. (2015). What do we know about entrepreneurial finance and its relationship with growth? *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 33(1), P. 70-88. <https://doi.org/10.1177/026624261454782>
17. Lee, N., Sameen, H., Cowling, M. (2015). Access to finance for innovative SMEs since the financial crisis. *Research Policy*, Elsevier, 44(2), P. 370-380. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.09.008>
18. Singhal, N. (2020). Strategic responses during crisis: An empirical investigation. *Metamorphosis: A Journal of Management Research*, 19(2), P. 121-128. <https://doi.org/10.1177/09726225211008705>
19. Wenzel, M., Stanske, S. & Lieberman, M. B. (2021). Strategic responses to crisis. *Strategic Management Journal*, P. 42(2). <https://doi.org/10.1002/smj.3161>
20. Deari, F., Lakshina, V., Lapshina, K. (2020). Trade credits substitution during crisis period: spatial aspects within developing countries. *Journal of Economic Studies*, 47(2), P. 351-365. <https://doi.org/10.1108/JES-08-2018-0290>
21. Del Gaudio, B.L., Porzio, C., Verdoliva, V. (2018). Trade credit, SMEs and short-run survivorship: what we know and what we would like to know. *Qualitative Research in Financial Markets*, 10(4), P. 346-362. <https://doi.org/10.1108/QRFM-02-2018-0014>
22. Su, J., Sun, Y. (2011). Informal finance, trade credit and private firm performance. *Nankai Business Review International*, 2(4) P. 383-400. <https://doi.org/10.1108/20408741111178816>
23. Wang, J., Robson, P., Freel, M. (2015). The financing of small firms in Beijing, China: exploring the extent of credit constraints. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 22(3), P. 397-416. <https://doi.org/10.1108/JSBED-01-2014-0008>
24. Brown, R., Rocha, A. & Cowling, M. (2020). Financing entrepreneurship in times of crisis: Exploring the impact of COVID-19 on the market for entrepreneurial finance in the United Kingdom. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 38(5), P. 380-390. <https://doi.org/10.1177/0266242620937464>
25. Du, J., Bian, C., Gan, C. (2017). Bank competition, government intervention and SME debt financing. *China Finance Review International*, 7(4), P. 478-492. <https://doi.org/10.1108/CFRI-02-2017-0007>
26. Yazdanfar, D., Öhman, P., Homayoun, S. (2019). Financial crisis and SME capital structure: Swedish empirical evidence. *Journal of Economic Studies*, 46(4), P. 925-941. <https://doi.org/10.1108/JES-04-2018-0147>
27. Neeraj, Singhal (2020). Strategic responses during crisis: An empirical investigation. *Metamorphosis: A Journal of Management Research*, 19(2), P. 121-128. <https://doi.org/10.1177/09726225211008705>
28. Berrell, M., Park, J., Wu, J., Song, J., Zeng, C. (2008). An empirical evidence of small business financing in China. *Management Research News*, 31(12), P. 959-975. <https://doi.org/10.1108/01409170810920666>
29. Yazdanfar, D., Öhman, P. (2015). Debt financing and firm performance: an empirical study based on Swedish data. *Journal of Risk Finance*, 16(1), P. 102-118. <https://doi.org/10.1108/JRF-06-2014-0085>
30. Wonglimpiyarat, J. (2015). Challenges of SMEs innovation and entrepreneurial financing. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 11(4), P. 295-311. <https://doi.org/10.1108/WJEMSD-04-2015-0019>

Стаття надійшла до редакції 12.12.2025
Стаття надійшла після рецензування 28.03.2026

Статтю рекомендовано до друку 03.05.2026
Статтю опубліковано 30.06.2026

Zaiets Oleksandr

PhD Student (Higher Education Level 3),
National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics"
10 Heroiv Oborony street, Kyiv, 03127, Ukraine
JS "Tascombank",
Deputy CEO (CFO),
30 S. Petlyry street, Kyiv, 01032, Ukraine
e-mail: Ool.zaiets@gmail.com
ORCID ID: [0009-0004-7167-208X](https://orcid.org/0009-0004-7167-208X)

Mechanisms for ensuring the financial stability of agricultural enterprises: structural adaptation of financial provision under systemic crises and military shocks

Abstract. The article investigates the transformation of the financial provision system of agricultural enterprises under the conditions of economic crises and military shocks.

Introduction. The destabilization of the financial environment under the impact of military shocks and macroeconomic crises has caused critical financial vulnerability of Ukrainian agricultural enterprises. Despite the high resilience of production processes, the sector faces the price disparity effect and large-scale degradation of equity capital, which virtually eliminates the possibility of classic self-financing. This highlights the problem of searching for adaptive financial provision mechanisms capable of ensuring the sector's viability under the conditions of limited access to market capital.

Problem Statement. The decapitalization of the agricultural sector and the asymmetry of market exchange under the conditions of military shocks have led to the institutional failure of traditional financing channels. Permanent liquidity deficiency makes self-financing of the industry impossible, undermining the continuity of production cycles. This necessitates the substantiation of alternative financial provision models to support the operational viability of producers under the destructive impact of the external environment.

Unresolved Aspects. The efficiency of integrating alternative financial provision sources with state anti-crisis instruments under the conditions of military shocks remains insufficiently studied. The mechanism for unlocking internal liquidity requires additional substantiation to prevent the decapitalization of the agricultural sector and to mitigate the destructive impact of crises without excessive debt burden.

The purpose of the article The purpose of the article is to substantiate the mechanisms of structural adaptation of the financial provision for agricultural enterprises to strengthen their financial stability under the conditions of systemic crises and military shocks.

Main Body. The determinants of the agricultural sector's financial vulnerability and the destructive impact of price disparity on producers' financial stability have been investigated. The transformation of cash flows has been analyzed, indicating a shift from capitalization strategies to an operational survival model. The role of state and alternative financial provision instruments in mitigating military shocks has been evaluated. The result is a developed adaptive risk management matrix aimed at unlocking liquidity and maintaining the financial stability of enterprises through the synergy of market and budgetary mechanisms.

Conclusions. It is proved that systemic crises and military shocks cause the degradation of agricultural producers' capital. It is established that ensuring financial stability requires a transition from capitalization strategies to operational survival models. It is substantiated that the structural restructuring of financial provision through the synergy of state and alternative instruments mitigates the impact of external shocks. The proposed adaptive risk management matrix ensures the maintenance of the sector's viability under the conditions of macroeconomic instability.

Keywords: *adaptive models, agricultural enterprises, asymmetry of market exchange, bank lending, decapitalization, financial stability, financial provision, financing, liquidity, military shocks, price disparity, systemic crisis.*

Tabl.:2, bibl 30

JEL Classification: G32, Q12, Q14, H81, O16

For citation: Zaiets Oleksandr. Mechanisms for ensuring the financial stability of agricultural enterprises: structural adaptation of financial provision under systemic crises and military shocks. Financial and Credit Systems: Prospects for Development. №2(21)2026. P. 39-52. <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2026-2-03> [in Ukrainian]

References

1. Buriak, A. V., Boiko, S. V., & Demianenko, I. V. (2021). Financing of agricultural enterprises: analysis of long-term trends and structural shifts. *Economy and Management of APK*, (2), 110–118. [in Ukrainian]
2. Halanets, V., & Kolodii, A. (2025). Features of resource and financial support for the production activities of agricultural producers. *Economy and Society*, (72). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-117> [in Ukrainian]
3. Titov, D. V., & Oleksiienko, V. V. (2024). Financial support for the agricultural sector of Ukraine under martial law. *Economy and Society*, (63). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-125> [in Ukrainian]

4. Melnykov, Ye. (2025). The state of agriculture in Ukraine in conditions of crises and recovery (2020-2025). In *Modern Economic Processes in the Context of Global Challenges*, Jul. 2025, Kyiv, Ukraine. Retrieved from: <https://hal.science/hal-05197834> [in Ukrainian]
5. Madrid-Guijarro, A., García-Pérez-de-Lema, D., & Van Auken, H. (2016). Financing constraints and SME innovation during economic crises. *Academia Revista Latinoamericana de Administracion*, 29(1), 84–106. <https://doi.org/10.1108/ARLA-04-2015-0067>
6. Hertati, L., Widiyanti, M., Desfitriana, D., Syafarudin, A., & Safkaur, O. (2020). The effects of economic crisis on business finance. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 10(3), 236–244. Retrieved from: <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/9928>
7. Isabirye, J. (2021). Impact of economic crises on firms: A literature review. *Annals of Spiru Haret University. Economic Series*, 21(3), 225-250. <https://doi.org/10.26458/21311>
8. Herbane, B. (2013). Exploring crisis management in UK small- and medium-sized enterprises. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 21(2), 82–95. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12006>
9. Nguyen, H. H., Phuc Nguyen, T., & Huong Tram, T. X. (2022). Investment and financing behaviours in the financial crisis: The sustainable implications for SMEs. *Cogent Business & Management*, 9(1). <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2087462>
10. Doern, R., Williams, N., & Vorley, T. (2019). Special issue on entrepreneurship and crises: business as usual? An introduction and review of the literature. *Entrepreneurship & Regional Development*, 31(5-6), 400-412. <https://doi.org/10.1080/08985626.2018.1541590>
11. Herbane, B. (2010). Small business research: Time for a crisis-based view. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 28(1), 43-64. <https://doi.org/10.1177/02662426093508>
12. Cowling, M., Liu, W., & Ledger, A. (2012). Small business financing in the UK before and during the current financial crisis. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 30(7), 778-800.
13. Groh, A. P., Guenther, C., Schweizer, D., & Vismara, S. (2025). Entrepreneurial finance in an extended period of crises. *Small Business Economics*, 65(2), 763-776. <https://doi.org/10.1007/s11187-025-01007-4>
14. Huang, L., & Knight, A. P. (2017). Resources and relationships in entrepreneurship: An exchange theory of the development and effects of the entrepreneur-investor relationship. *The Academy of Management Review*, 42(1), 80–102. <https://doi.org/10.5465/amr.2014.0397>
15. Doshi, H., Kumar, P., & Yerramilli, V. (2018). Uncertainty, capital investment, and risk management. *Management Science*, 64(12), 5769–5786. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2017.2815>
16. Fraser, S., Bhaumik, S. K., & Wright, M. (2015). What do we know about entrepreneurial finance and its relationship with growth? *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 33(1), 70-88. <https://doi.org/10.1177/026624261454782>
17. Lee, N., Sameen, H., & Cowling, M. (2015). Access to finance for innovative SMEs since the financial crisis. *Research Policy*, 44(2), 370-380. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.09.008>
18. Singhal, N. (2020). Strategic responses during crisis: An empirical investigation. *Metamorphosis: A Journal of Management Research*, 19(2), 121-128. <https://doi.org/10.1177/09726225211008705>
19. Wenzel, M., Stanske, S., & Lieberman, M. B. (2021). Strategic responses to crisis. *Strategic Management Journal*, 42(2). <https://doi.org/10.1002/smj.3161>
20. Deari, F., Lakshina, V., & Lapshina, K. (2020). Trade credits substitution during crisis period: spatial aspects within developing countries. *Journal of Economic Studies*, 47(2), 351–365. <https://doi.org/10.1108/JES-08-2018-0290>
21. Del Gaudio, B. L., Porzio, C., & Verdoliva, V. (2018). Trade credit, SMEs and short-run survivorship: what we know and what we would like to know. *Qualitative Research in Financial Markets*, 10(4), 346–362. <https://doi.org/10.1108/QRFM-02-2018-0014>
22. Su, J., & Sun, Y. (2011). Informal finance, trade credit and private firm performance. *Nankai Business Review International*, 2(4), 383–400. <https://doi.org/10.1108/20408741111178816>
23. Wang, J., Robson, P., & Freel, M. (2015). The financing of small firms in Beijing, China: exploring the extent of credit constraints. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 22(3), 397–416. <https://doi.org/10.1108/JSBED-01-2014-0008>
24. Brown, R., Rocha, A., & Cowling, M. (2020). Financing entrepreneurship in times of crisis: Exploring the impact of COVID-19 on the market for entrepreneurial finance in the United Kingdom. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 38(5), 380-390. <https://doi.org/10.1177/0266242620937464>
25. Du, J., Bian, C., & Gan, C. (2017). Bank competition, government intervention and SME debt financing. *China Finance Review International*, 7(4), 478–492. <https://doi.org/10.1108/CFRI-02-2017-0007>
26. Yazdanfar, D., Öhman, P., & Homayoun, S. (2019). Financial crisis and SME capital structure: Swedish empirical evidence. *Journal of Economic Studies*, 46(4), 925–941. <https://doi.org/10.1108/JES-04-2018-0147>
27. Berrell, M., Park, J., Wu, J., Song, J., & Zeng, C. (2008). An empirical evidence of small business financing in China. *Management Research News*, 31(12), 959–975. <https://doi.org/10.1108/01409170810920666>
28. Yazdanfar, D., & Öhman, P. (2015). Debt financing and firm performance: an empirical study based on Swedish data. *Journal of Risk Finance*, 16(1), 102–118. <https://doi.org/10.1108/JRF-06-2014-0085>
29. Wonglimpiyarat, J. (2015). Challenges of SMEs innovation and entrepreneurial financing. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 11(4), 295–311. <https://doi.org/10.1108/WJEMSD-04-2015-0019>

Received: 12.12.2025

Received after review: 28.03.2026

Accepted: 03.05.2026

Published: 30.06.2026